

Мазмұны

**Бас
редакторы:**

Байгунусов Төле
Беркімбайұлы

**Редакция мекен-
жайы:**

Шымкент қаласы
Сәрсенбаева б

**Редакция
телефоны:**
87011416895

**Қазақстан
Республикасы
Ақпарат және
Қоғамдық даму
министрлігі**

**№
KZ50VPY00068678
куәлігі**

**Теруге 26.01.2026ж
берілді
Басуға 29.01.2026ж
қол қойылды**

**Таралымы
1000 дана**

<i>Абылова Алғаш Сағынбаевна.....</i>	<i>2</i>
<i>Мырзаханова Қарлағаш Комаровна.....</i>	<i>6</i>
<i>Сейтқасым Мөлдір.....</i>	<i>10</i>
<i>Абдрашова Акерке Нурлановна.....</i>	<i>14</i>
<i>Назарбаева Динара Нургелдиевна.....</i>	<i>18</i>
<i>Оразалинов Алтай Сатанович.....</i>	<i>23</i>
<i>Зияшова Мақпал Балғынбекқызы.....</i>	<i>24</i>
<i>Мұңлыхан Назым Кәкенқызы.....</i>	<i>28</i>
<i>Токпаева Сайраш Султанмахмудовна.....</i>	<i>32</i>
<i>Даулетова Гаухар Мамбетбаевна.....</i>	<i>36</i>

ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУҒА БАУЛУДЫҢ АЛҒАШҚЫ БАСПАЛДАҒЫ

*Абылова Алваиш Сагынбаевна
Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы
«№17 жалпы білім беретін мектеп» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі*

Бастауыш мектеп – баланың тұлғалық дамуының, ойлау жүйесінің және оқу әрекетіне деген көзқарасының қалыптасатын ең маңызды кезеңі болып табылады. Дәл осы кезеңде оқушының қоршаған ортаны тану тәсілі, ақпаратты қабылдау ерекшелігі, мәселені түсінуі және шешім қабылдау дағдылары біртіндеп дамып, болашақ оқу жетістігінің негізі қаланады. Сондықтан бастауыш сыныптағы білім беру үдерісінде оқушыны тек оқуға, жазуға және санауға үйретумен шектелу жеткіліксіз, ең бастысы – оны ойлауға, салыстыруға, талдауға, өз ойын дәлелдеуге және қорытынды жасауға жүйелі түрде баулу қажет.

Қазіргі заманда білім алушыдан тек дайын ақпаратты қабылдау емес, оны өңдеу, талдау және қолдана білу талап етіледі. Бұл талаптардың барлығы логикалық ойлаумен тығыз байланысты. Логикалық ойлау баланың оқу әрекетінің барлық саласында көрініс табады және оның танымдық белсенділігін арттыруда маңызды рөл атқарады. Логикалық ойлауы дамыған оқушы тапсырманың мәнін тез түсінеді, өз ойын еркін жеткізе алады, себеп пен салдарды ажырата біледі, сондай-ақ жаңа білімді саналы түрде меңгереді.

Осы тұрғыда бастауыш сынып мұғалімінің алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі – оқушылардың логикалық ойлауын мақсатты және жүйелі түрде дамыту, оны күнделікті оқу үдерісінің ажырамас бөлігіне айналдыру болып табылады. Логикалық ойлауға баулу бір реттік әрекет емес, ол сабақ барысында үнемі қолданылатын әдіс-тәсілдер арқылы жүзеге асырылуы тиіс.

Бұл мақалада логикалық ойлауға баулудың маңызы, оның бастауыш сыныптағы рөлі, сондай-ақ мұғалім тәжірибесінде тиімді қолдануға болатын әдіс-тәсілдер кенінен қарастырылады.

Логикалық ойлау дегеніміз – баланың қабылдаған ақпаратын талдап, салыстырып, жүйелеп, сол ақпарат негізінде белгілі бір қорытындыға келу қабілеті. Бұл ойлау түрі баланың санасында бірден қалыптаспайды, ол оқу мен тәжірибе барысында біртіндеп дамиды. Логикалық ойлаудың дамуы үшін арнайы ұйымдастырылған тапсырмалар мен ойландыруға бағытталған оқу әрекеті қажет.

Бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлауы көбіне көрнекі-бейнелі ойлауға негізделеді. Олар нақты заттарды, суреттерді, сызбаларды, схемаларды және ойын элементтерін пайдалану арқылы ой қорытады. Сондықтан логикалық тапсырмалар балалардың жас ерекшеліктеріне сай, түсінікті әрі қызықты болуы тиіс. Егер тапсырма баланың жас деңгейіне сәйкес келмесе, ол қызығушылығын жоғалтып, ойлау әрекеті бәсеңдейді.

Логикалық ойлаудың дамуы оқушының барлық пәндер бойынша оқу жетістігіне тікелей әсер етеді. Мысалы, математика сабағында есептің шартын дұрыс түсіну және оны шешу, ана тілі сабақтарында мәтін мазмұнын талдау және негізгі ойды анықтау, дүниетану пәнінде табиғи құбылыстар арасындағы байланысты түсіну – барлығы логикалық ойлауды талап етеді. Сондықтан логикалық ойлауды дамыту бастауыш білім берудің негізгі әрі маңызды баспалдағы болып саналады.

Бастауыш сыныптағы логикалық ойлауды дамыту оқушылардың психологиялық және жас ерекшеліктерін міндетті түрде ескеруді талап етеді. Бұл жастағы балалар үшін ойын, әрекет және көрнекілік – білімді меңгерудің ең тиімді жолы. Сол себепті логикалық тапсырмалар құрғақ теория түрінде емес, баланың қызығушылығын арттыратын, өмірмен байланысты және әрекетке негізделген түрде ұсынылуы қажет.

Бастауыш сынып оқушыларының зейіні ұзақ уақыт бір тапсырмаға шоғырланбайтынын ескере отырып, логикалық тапсырмалар қысқа, мазмұнды және нақты болуы тиіс. Тапсырманың шарты түсінікті беріліп, оқушының ойлануына мүмкіндік жасауы қажет. Сонымен қатар, әрбір логикалық тапсырма оқушыны дайын жауапты жаттауға емес, өз бетінше шешім табуға, ой қорытуға бағыттауы маңызды.

Логикалық ойлауды дамытуда жүйелілік пен бірізділік ерекше рөл атқарады. Егер логикалық тапсырмалар сабақта кездейсоқ емес, жоспарлы түрде және үнемі қолданылса, оқушылардың ойлау қабілеті біртіндеп дамиды. Мұндай жағдайда оқушылар өз мүмкіндіктеріне сеніп, оқу әрекетіне белсенді қатыса бастайды.

Ойын – бастауыш сынып оқушысы үшін ең табиғи әрі қызықты әрекет түрі болып табылады. Ойын барысында бала еркін ойлайды, өз ойын ашық білдіреді және қателесуден қорықпай әрекет етеді. Сондықтан логикалық ойындар логикалық ойлауды дамытудың ең тиімді құралдарының бірі болып саналады.

Логикалық ойындар арқылы оқушылар салыстыру, топтастыру, артық затты табу, ұқсастық пен айырмашылықты анықтау, заңдылықты байқау сияқты әрекеттерді орындайды. Мұндай ойындар баланың ойлау жылдамдығын арттырып, зейінін шоғырландыруға және ойлау икемділігін дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар, ойын түріндегі тапсырмалар оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады.

Бастауыш сыныпта логикалық ойлауды дамытуда мұғалімнің дұрыс әрі мақсатты қойылған сұрақтарының маңызы зор. «Неге?», «Қалай ойлайсың?», «Егер осылай болса, не өзгерер еді?» сияқты сұрақтар оқушыны ойлануға, өз пікірін айтуға және оны дәлелдеуге үйретеді.

Бұл әдіс арқылы оқушылар өз ойын жүйелі түрде жеткізуге, себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға және қорытынды жасауға дағдыланады. Сонымен қатар, сұрақ-жауап әдісі оқушылардың ауызша сөйлеу дағдыларын дамытуға және өз ойын сенімді айтуына ықпал етеді.

Бастауыш сынып оқушылары үшін көрнекілік логикалық ойлауды дамытудың негізгі құралдарының бірі болып табылады. Суреттер, схемалар, кестелер, түрлі түсті карточкалар және дидактикалық материалдар арқылы оқушылар ақпаратты тез қабылдап, оны талдай алады.

Практикалық тапсырмалар барысында оқушылар өз қолымен әрекет жасап, нәтижесін көреді. Бұл олардың ойлау үдерісін белсенді етіп, алған білімін саналы

түрде меңгеруіне мүмкіндік береді. Осындай тапсырмалар баланың танымдық қызығушылығын арттырады.

Логикалық тапсырмаларды тек бір пән шеңберінде ғана емес, барлық сабақта қолдануға болады. Мысалы, математика сабағында есептің шартын талдау, ана тілі сабағында мәтін мазмұнын болжау, дүниетану сабағында табиғи құбылыстардың себебін анықтау – барлығы логикалық ойлауды дамытуға бағытталған әрекеттер болып табылады.

Сабақтың әр кезеңінде логикалық тапсырмаларды орынды қолдану оқушылардың белсенділігін арттырады. Сабақтың басында ой қозғау тапсырмалары, жаңа тақырыпты меңгеру кезінде ойландыру сұрақтары, ал сабақ соңында қорытынды жасауға бағытталған тапсырмалар қолданылса, оқу үдерісі тиімді ұйымдастырылады.

Сонымен қатар, логикалық тапсырмаларды үй тапсырмасы ретінде беру оқушының өздігінен ойлау дағдысын қалыптастырып, жауапкершілігін арттырады.

Логикалық ойлауға баулу бастауыш сынып мұғаліміне оқу үдерісін сапалы әрі нәтижелі ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Логикалық ойлауы дамыған оқушы жаңа тақырыпты тез меңгереді, тапсырмаларды саналы түрде орындайды және өзіне сенімді болады.

Мұғалім үшін логикалық ойлауды дамытуға бағытталған сабақтар оқу мотивациясын арттырып қана қоймай, сыныптағы белсенділікті күшейтеді. Сонымен қатар, мұндай жұмыс мұғалімнің кәсіби шеберлігін жетілдіріп, педагогикалық тәжірибесін байытады.

Логикалық ойлауға баулу – бастауыш сыныптағы білім берудің ең маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Бұл үдеріс оқушының танымдық қабілеттерін дамытып, оның оқу әрекетіне деген қызығушылығын арттырады. Бастауыш сыныпта логикалық ойлаудың алғашқы баспалдағы дұрыс әрі жүйелі түрде қаланған жағдайда, оқушының болашақтағы оқу жетістігіне берік негіз қаланады. Сондықтан логикалық ойлауды дамытуға бағытталған әдіс-тәсілдерді сабақта жүйелі түрде қолдану әрбір бастауыш сынып мұғалімінің басты мақсаты болуы тиіс.

ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ БАЛА ӨМІРІНДЕГІ МАҢИЗЫ

Мырзаханова Қарлағаш Комаровна
Көкшетау қаласы
«Мирас» бөбекжайы
Тәрбиеші

Қазіргі қоғамда ұлттық мәдениетті сақтау мен оны жас ұрпақтың бойына сіңіру мәселесі ерекше маңызға ие болып отыр. Бала тәрбиесінде ұлттық құндылықтарға негізделген әдіс-тәсілдерді қолдану – тәрбиенің мазмұнын байытып қана қоймай, оның тәрбиелік әсерін күшейтетін маңызды бағыттардың бірі. Осындай құндылықтардың ішінде ұлттық ойындар айрықша орын алады, себебі олар халықтың ғасырлар бойы жинақтаған өмірлік тәжірибесін, дүниетанымын, салт-дәстүрін және тәрбиелік көзқарасын бойына сіңірген.

Ұлттық ойындар баланың тек дене дамуына ғана емес, сонымен қатар оның ақыл-ойының, эмоциялық сезімдерінің, мінез-құлқының және әлеуметтік дағдыларының қалыптасуына жан-жақты ықпал етеді. Ойын барысында бала қоршаған ортаны таниды, адамдар арасындағы қарым-қатынасты меңгереді және өз мүмкіндіктерін байқайды. Осы тұрғыдан алғанда, ұлттық ойындар баланың тұлғалық дамуына бағытталған әмбебап тәрбиелік құрал болып табылады.

Бөбекжай жасындағы балалар үшін ойын – негізгі әрі жетекші іс-әрекет түрі. Балалар ойын арқылы әлемді таниды, өзін қоршаған ортаға бейімдейді және өз сезімін білдіреді. Сондықтан ұлттық ойындарды тәрбиелеу үдерісіне енгізу балаларды табиғи жолмен тәрбиелеуге, олардың оқу мен әрекетке деген қызығушылығын арттыруға, сондай-ақ ұлттық мәдениетке жақындатуға мүмкіндік береді. Тәрбиеші үшін ұлттық ойындар баланы жан-жақты дамытуға бағытталған тиімді әрі қолжетімді әдістемелік құрал болып саналады.

Ұлттық ойындарда халықтың тұрмыс-тіршілігі, салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы және дүниетанымы айқын көрініс табады. Ойын арқылы бала ұлттық болмыспен танысып, өз халқының мәдени мұрасына қызығушылық таныта бастайды. Бұл үдеріс

баланың ұлттық сана-сезімінің қалыптасуына, туған халқына деген сүйіспеншілігінің артуына ықпал етеді.

Ұлттық ойындар балаларды тәртіпке, ұйымшылдыққа және ережені сақтауға үйретеді. Әр ойынның өзіне тән қағидалары мен шарттары болады, ал сол ережелерді орындау арқылы бала жауапкершілікке, өзін-өзі бақылауға және тәртіп сақтауға дағдыланады. Ойын кезінде бала өз әрекетін реттеп, кезек күтуге, өзгелермен санасуға және әділ болуға үйренеді.

Сонымен қатар ұлттық ойындарда жеңіске жету, шыдамдылық таныту, қиындықты жеңу және өз күшіне сену сияқты тұлғалық қасиеттер қалыптасады. Бала кейде жеңіске жетсе, кейде жеңілісті қабылдауға мәжбүр болады, ал бұл оның мінезін шыңдап, өмірлік жағдайларға дайын болуына ықпал етеді. Мұндай тәжірибе баланың болашақта кездесетін қиындықтарға төзімді болуына негіз қалайды.

Ұлттық ойындардың басым көпшілігі қимыл-қозғалысқа негізделген, сондықтан олар баланың дене дамуына айтарлықтай әсер етеді. Жүгіру, секіру, еңкею, бұрылу, тепе-теңдікті сақтау сияқты әрекеттер арқылы баланың бұлшық еттері нығайып, қимыл-қозғалыс дағдылары жетіледі. Бұл баланың жалпы физикалық дамуына оң ықпал етеді.

Қимылды ұлттық ойындар баланың ептілігін, шапшаңдығын, төзімділігін және қозғалыс үйлесімділігін дамытады. Ойын барысында бала өз денесін басқаруға, қимылын дәл орындауға және кеңістікте бағдарлауға үйренеді. Сонымен қатар белсенді қозғалыс кезінде баланың тыныс алу жүйесі мен қан айналымы жақсарып, ағзаның жалпы саулығы нығаяды.

Бөбекжай жағдайында ұлттық қимылды ойындарды сергіту сәттерінде, таза ауада серуендеу кезінде немесе ұйымдастырылған оқу әрекеттерінде тиімді қолдануға болады. Мұндай ойындар балалардың шаршауын басып, олардың көңіл-күйін көтеріп, белсенділігін арттырады.

Ұлттық ойындар баланың ақыл-ой дамуына да маңызды әсер етеді. Ойын ережесін түсіну, тапсырманы орындау және нәтижені болжау барысында бала логикалық

ойлауға, салыстыруға және талдауға үйренеді. Бұл үдерістер баланың танымдық қабілеттерін жетілдіруге мүмкіндік береді.

Кейбір ұлттық ойындарда санамақтар, жаңылтпаштар, тақпақтар мен өлең жолдары қолданылады. Мұндай элементтер баланың есте сақтау қабілетін арттырып, зейінін тұрақтандырады. Сонымен қатар баланың тілдік қорын байытып, дыбыстарды дұрыс айтуына ықпал етеді.

Ойын барысында балалар бір-бірімен қарым-қатынас жасап, өз ойын еркін жеткізеді, сұрақ қояды және жауап береді. Бұл олардың байланыстырып сөйлеу дағдыларын дамытуға көмектеседі. Ұлттық ойындар арқылы балалар қазақ тілінің бейнелі сөздерін, тұрақты тіркестерін және ұлттық ұғымдарын меңгереді.

Тәрбиеші ойын кезінде балалардың сөйлеу белсенділігін қолдап, жаңа сөздерді түсіндіріп, дұрыс әрі анық сөйлеуге бағыттауы тиіс. Бұл тілдік дамудың нәтижелілігін арттырады.

Ұлттық ойындар баланың эмоциялық әлемін байытып, оның сезімін еркін білдіруіне мүмкіндік береді. Ойын кезінде бала қуаныш, толқу, қызығушылық сияқты түрлі эмоцияларды бастан кешіреді. Кей жағдайларда жеңілісті қабылдау арқылы өз эмоциясын басқаруға үйренеді.

Топтық ұлттық ойындар балаларды бірлесіп әрекет етуге, өзара көмек көрсетуге және достық қарым-қатынас орнатуға үйретеді. Бала ұжымда өз орнын сезініп, өзгелермен ынтымақтаса әрекет етудің маңызын түсінеді. Бұл оның әлеуметтік дағдыларының қалыптасуына ықпал етеді.

Эмоциялық тұрғыдан қолайлы ойын ортасы баланың өзіне деген сенімін арттырып, психологиялық жайлылық қалыптастырады. Мұндай ортада бала өзін қауіпсіз сезініп, белсенділік танытады. Бұл бөбекжайдағы тәрбиелік жұмыстың сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Ұлттық ойындарды тиімді ұйымдастыру тәрбиешінің кәсіби шеберлігіне тікелей байланысты. Тәрбиеші ойынның мазмұнын баланың жас ерекшелігіне сәйкес таңдап, оны түсінікті әрі қызықты түрде ұйымдастыруы қажет. Әр ойынның тәрбиелік мақсатын алдын ала анықтау маңызды.

Ойын барысында тәрбиеші балаларды белсенділікке ынталандырып, қауіпсіздік ережелерінің сақталуын қамтамасыз етуі тиіс. Сонымен қатар әділдікке тәрбиелеп, әр баланың ойынға қатысуына жағдай жасауы қажет. Баланың жетістігін дер кезінде атап өту оның өзіне деген сенімін арттырады.

Ұлттық ойындарды жүйелі түрде қолдану арқылы тәрбиеші балалардың ұлттық құндылықтарға деген қызығушылығын арттырып, олардың рухани дамуына ықпал етеді. Бұл тәрбие жұмысының нәтижелілігін күшейтеді.

Ұлттық ойындар баланың жан-жақты дамуына ықпал ететін аса маңызды тәрбиелік құрал болып табылады. Олар баланың денсаулығын нығайтып, ақыл-ойын дамытып, эмоциялық және әлеуметтік дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар ұлттық ойындар арқылы бала ұлттық мәдениетпен танысып, рухани тұрғыда байиды.

Бөбекжай жағдайында ұлттық ойындарды мақсатты әрі жүйелі қолдану балаларды ұлттық құндылықтарға жақындатып, болашақта саналы, тәрбиелі және рухани бай тұлға қалыптастыруға мүмкіндік береді. Сондықтан ұлттық ойындар бөбекжайдағы тәрбие жұмысының ажырамас бөлігі ретінде кеңінен қолданылуы тиіс.

ОЛИМПИАДА ЕСЕПТЕРІ

*Сейтқасым Мөлдір
Жамбыл облысы, Меркі ауданы, Ойтал ауылы
Қабылбек Сарымолдаев атындағы №12 ЖОББМ
Математика пәні мұғалімі*

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушыны тек дайын ақпаратты қабылдаушы ғана емес, өз бетінше ойлай алатын, талдайтын, салыстыратын және дәлелдей білетін тұлға ретінде қалыптастыру басты мақсаттардың бірі болып табылады. Білім алушының ойлау қабілетін дамыту, оны өмірлік жағдаяттарда білімін қолдана алатын деңгейге жеткізу – әрбір мұғалімнің негізгі кәсіби міндеті. Осы тұрғыда математика пәні ерекше орын алады, себебі математика логикалық ойлауды, дәлдікті, жүйелілікті және жауапкершілікті талап ететін пән болып саналады.

Математика сабағында оқушылардың интеллектуалдық әлеуетін арттырудың тиімді құралдарының бірі – олимпиадалық есептер. Олимпиада есептері оқушының дайын білімді қолдануымен шектелмей, жаңа жағдайда мәселені талдауға, шешім жолын өз бетінше іздеуге және қорытынды жасауға бағыттайды. Мұндай есептер оқушыны стандартты емес ойлауға, шығармашылық тұрғыдан шешім қабылдауға үйретеді.

5–6 сынып кезеңі оқушының ойлау әрекеті қарқынды дамып, нақты амалдардан біртіндеп абстрактілі пайымдауға көше бастайтын маңызды жас кезеңі болып табылады. Бұл кезеңде оқушылардың логикалық ойлауы, салыстыру, талдау және жалпылау қабілеттері қалыптаса бастайды. Дәл осы уақытта олимпиадалық есептермен жүйелі түрде жұмыс жүргізу оқушының математикалық мәдениетінің қалыптасуына, пәнге деген қызығушылығының артуына және өзіндік ойлау дағдыларының дамуына берік негіз қалайды.

Сондықтан олимпиадалық есептерді оқу үдерісіне мақсатты әрі жүйелі түрде енгізу математика мұғалімінің маңызды әдістемелік міндеттерінің бірі болып табылады. Бұл жұмыс оқушылардың интеллектуалдық дамуын қамтамасыз етіп қана қоймай,

олардың болашақта пәндік олимпиадаларға, ғылыми жобаларға және түрлі зияткерлік жарыстарға қатысуына дайындықтың бастапқы кезеңі ретінде қарастырылады.

Олимпиадалық есептер мазмұны мен құрылымы жағынан дәстүрлі оқу тапсырмаларынан айтарлықтай ерекшеленеді. Кәдімгі оқу есептері көбінесе белгілі бір формуланы қолдануға немесе алгоритмді қайталауға негізделсе, олимпиадалық есептер оқушыдан мәселені жан-жақты талдауды, жасырын байланыстарды анықтауды және бірнеше шешу жолын қарастыруды талап етеді. Мұндай есептерде дайын шешу үлгісі болмайды, керісінше оқушы өз логикасына, ой қорыту қабілетіне сүйене отырып шешімге келеді.

Олимпиадалық есептердің басты ерекшелігі – олардың ойлауға бағытталуы. Бұл есептерде жауаптан бұрын шешу үдерісінің өзі маңызды болып табылады. Оқушы есепті бірден шығара алмаған жағдайда да, ойлану, болжам жасау, түрлі тәсілдерді сынау, қателесу және қайта тексеру арқылы дұрыс шешімге жетеді. Дәл осы үдеріс оқушының ойлау қабілетін дамытып, оның интеллектуалдық әлеуетін арттырады.

Сонымен қатар олимпиадалық есептерде бірнеше шешу жолының болуы оқушының шығармашылық еркіндігін кеңейтеді. Бір есепті әртүрлі тәсілмен шешу мүмкіндігі оқушылардың өз ойлау стилін көрсетуіне, өзара пікір алмасуына және бір-бірінен үйренуіне жағдай жасайды. Бұл өз кезегінде оқушылардың математикалық мәдениетін қалыптастырып, пәнге деген қызығушылығын арттырады.

Олимпиадалық есептермен жүйелі жұмыс жүргізу оқушының логикалық ойлауын, талдау және қорытынды жасау қабілетін едәуір дамытады. Оқушы есептің шартын мұқият оқып, негізгі және қосымша ақпаратты ажырата білуге, берілгендер арасындағы байланыстарды анықтауға үйренеді. Бұл дағдылар тек математика сабағында ғана емес, басқа пәндерді меңгеруде де маңызды рөл атқарады.

Мұндай есептер оқушының табандылығын қалыптастырады. Кейбір олимпиадалық есептер бірден шешіле қоймайды, бұл оқушыны шыдамдылыққа, өз әрекетін қайта қарауға, жіберілген қателіктерді талдауға және нәтижеге жету үшін

еңбектенуге үйретеді. Осы үдеріс арқылы оқушының өзіне деген сенімі артып, күрделі тапсырмалардан қорықпау қасиеті қалыптасады.

Сонымен қатар олимпиадалық есептер функционалдық сауаттылықты дамытуға да ықпал етеді. Көптеген есептер өмірлік жағдаяттарға негізделіп құрастырылады, бұл оқушыны алған білімін жаңа жағдайда қолдануға жетелейді. Мұндай тапсырмалар оқушының математикалық білімін тек теориялық емес, практикалық тұрғыда қолдана білуіне мүмкіндік береді.

Олимпиадалық есептерді сабақта және сабақтан тыс уақытта тиімді қолдану мұғалімнің әдістемелік шеберлігіне тікелей байланысты. Сабақ барысында мұндай есептерді мотивациялық тапсырма ретінде, жаңа тақырыпты бекіту кезінде немесе логикалық ойлауды дамытуға арналған қосымша тапсырма ретінде қолдануға болады. Бұл оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, олардың белсенділігін күшейтеді.

Сабақтан тыс жұмыстарда, атап айтқанда математикалық үйірмелерде, факультатив сабақтарда және дайындық курстарында олимпиадалық есептермен тереңірек жұмыс жүргізуге мүмкіндік бар. Бұл жағдайда есептерді деңгейлеп ұсыну, оқушылардың жеке қабілетін ескеру маңызды. Бір оқушы қарапайым логикалық есептермен жұмыс істесе, екіншісі күрделірек комбинаторлық немесе геометриялық есептерді орындауы мүмкін.

Мұғалім есептерді таңдауда оқушылардың жас ерекшелігін, дайындық деңгейін және психологиялық қабылдау мүмкіндіктерін ескеруі тиіс. Дұрыс таңдалған олимпиадалық есеп оқушыны ынталандырып, ойлануға, ізденуге жетелейді.

Олимпиадалық есептерді шешуде аналитикалық тәсіл, салыстыру және жалпылау, модельдеу, сызба және кесте құру сияқты әдістер кеңінен қолданылады. Бұл әдістер оқушыға есептің мазмұнын терең түсінуге, шешу жолын жүйелеуге және ойлау әрекетін нақтылауға көмектеседі.

Модельдеу мен сызба құру әдісі әсіресе 5–6 сынып оқушылары үшін тиімді, себебі олар есептің шартын көрнекі түрде қабылдап, байланыстарды оңай анықтайды.

Кесте мен схема қолдану күрделі шарттарды жүйелеуге және қателіктердің алдын алуға мүмкіндік береді.

Мұғалім есептің дайын шешімін көрсетуден гөрі, оқушыны ойлануға жетелеуі тиіс. Жетекші сұрақтар қою, әртүрлі шешу жолдарын салыстыру және талқылау арқылы оқушының дербестігі мен логикалық ойлауы дамиды.

Олимпиадалық есептермен жұмыс барысында мұғалім бағыттаушы әрі ұйымдастырушы рөлін атқарады. Ол оқушыға дайын жауапты ұсынбай, есептің шартын терең түсінуге, өз ойын дәлелдеуге және шешімін негіздеуге үйретуі қажет. Мұғалім үшін басты мақсат – есептің жауабын алу емес, оқушының ойлау әрекетін дамыту.

Қателікке деген дұрыс көзқарас қалыптастыру да маңызды. Олимпиадалық есептерде қате – ойлау үдерісінің табиғи бөлігі. Мұғалім қателікті талдауға, одан сабақ алуға мүмкіндік беруі тиіс. Бұл оқушының қорқынышын азайтып, өзіне деген сенімін арттырады.

Сонымен қатар мұғалім олимпиадалық есептер арқылы қабілетті оқушыларды анықтап, олармен жүйелі жұмыс ұйымдастыра алады. Бұл болашақта пәндік олимпиадаларға қатысуға және жоғары нәтижелерге жетуге берік негіз қалайды.

Олимпиадалық есептер оқушылардың логикалық, шығармашылық және функционалдық ойлауын дамытудың тиімді құралы болып табылады. Олар оқушының пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, оның тұлғалық дамуына, өзіне деген сенімінің қалыптасуына ықпал етеді.

Мектеп тәжірибесінде олимпиадалық есептерді жүйелі әрі мақсатты қолдану 5–6 сынып оқушыларының интеллектуалдық әлеуетін ашуға, стандартты емес есептерді шешу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Сондықтан олимпиадалық есептер математика пәнін оқытудың ажырамас бөлігі ретінде қарастырылып, мұғалімнің күнделікті әдістемелік жұмысында кеңінен қолданылуы тиіс.

ЦИФРЛЫҚ ПЛАТФОРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

*Абдрашова Акерке Нурлановна
Астана қаласы
Сырбай Мәуленов атындағы №37 мектеп-лицейі
Ағылшын тілі пәні мұғалімі*

Қазіргі жаһандану және цифрландыру үдерісінің қарқынды дамуы білім беру жүйесіне де елеулі өзгерістер енгізіп отыр. Ақпараттық технологиялар күнделікті өмірдің ажырамас бөлігіне айналған жағдайда, оқушылардың оқу стилі, қабылдау ерекшелігі және білімге деген сұранысы түбегейлі өзгеруде. Осыған байланысты мектептегі оқыту үдерісі де заманауи талаптарға сай қайта қарауды қажет етеді. Әсіресе шетел тілдерін оқытуда цифрлық технологияларды қолдану уақыт талабы болып отыр.

Ағылшын тілі халықаралық қарым-қатынас тілі ретінде тек пәндік білім ғана емес, практикалық дағдыны талап етеді. Оқушылар тілді тек теориялық тұрғыда меңгеріп қана қоймай, оны өмірлік жағдаяттарда еркін қолдана білуі тиіс. Осы мақсатта цифрлық платформалар ағылшын тілін оқытудың мазмұнын байытып, оқу үдерісін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Мектеп-лицей жағдайында оқушылардың академиялық талаптары жоғары, оқу қарқыны жылдам және өздігінен білім алуға бейімділігі айқын байқалады. Сондықтан дәстүрлі оқыту әдістерін заманауи цифрлық құралдармен ұштастыру оқушылардың оқу мотивациясын арттыруға, тілдік дағдыларын жүйелі түрде дамытуға және дербес оқу әрекетін қалыптастыруға жағдай жасайды. Осы тұрғыда цифрлық платформаларды ағылшын тілін оқытуда қолданудың тиімділігін талдау өзекті болып табылады.

Цифрлық платформалар – оқу мазмұнын интерактивті форматта ұсынуға, оқушылардың оқу үдерісіне белсенді қатысуын қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін заманауи білім беру құралдары. Мұндай платформаларда мәтіндік материалдар,

аудио және бейне ресурстар, интерактивті жаттығулар мен онлайн тесттер бір жүйеге біріктіріліп ұсынылады. Бұл ағылшын тілін кешенді түрде меңгеруге қолайлы жағдай жасайды.

Ағылшын тілін оқытуда цифрлық платформалар тілдік орта қалыптастырудың тиімді құралы ретінде ерекше маңызға ие. Оқушылар аутентті материалдармен жұмыс істей отырып, тілдің табиғи қолданысын, сөйлеу үлгілерін және мәдени ерекшеліктерін меңгереді. Мұндай ортада оқушылар тыңдалым, оқылым, айтылым және жазылым дағдыларын біртұтас жүйе ретінде дамыта алады.

Сонымен қатар цифрлық платформалар оқу үдерісін дараландыруға мүмкіндік береді. Әр оқушы өз білім деңгейіне, оқу қарқынына және қабілетіне сәйкес тапсырмаларды орындай алады. Бұл лицей жағдайында оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге, дарынды және үлгерімі төмен оқушылармен тиімді жұмыс жүргізуге мүмкіндік береді.

Цифрлық платформалардың басты артықшылықтарының бірі – тыңдалым және айтылым дағдыларын дамытуға кең мүмкіндік беруі. Аудио және бейнематериалдар арқылы оқушылар ағылшын тілінің табиғи дыбысталуын, сөйлеу ырғағын, интонациясын және акцент ерекшеліктерін меңгереді. Бұл олардың шынайы тілдік ортаға бейімделуіне ықпал етеді.

Бейнесабактар, подкасттар, сұхбаттар және диалогтық жаттығулар оқушылардың ауызша сөйлеу дағдыларын жетілдіруге бағытталған. Тыңдалған материалды талдау, негізгі ойды анықтау және оған өз көзқарасын білдіру арқылы оқушылар өз ойын жүйелі жеткізуге үйренеді. Бұл лицей оқушылары үшін аса маңызды, себебі олардан академиялық деңгейде сөйлеу, пікір білдіру және дәлелдеу талап етіледі.

Сонымен қатар цифрлық платформаларда оқушының сөйлеуін жазып алу, қайта тыңдау және өзін-өзі түзету мүмкіндігі бар. Мұндай жұмыс түрлері оқушылардың өз қатесін анықтап, оны түзетуге дағдылануына, сөйлеу сапасын жақсартуына және өздігінен жұмыс істеу қабілетін дамытуға көмектеседі.

Цифрлық платформалар ағылшын тілінде түрлі жанрдағы мәтіндермен жұмыс істеуге кең мүмкіндік береді. Интерактивті мәтіндер, жаңалықтар, мақалалар,

хаттар, блог жазбалары мен академиялық мәтіндер оқушылардың оқу сауаттылығын дамытуға бағытталған. Мұндай материалдар оқушыларды әртүрлі мәтін құрылымымен және мазмұнымен таныстырады.

Мәтінмен жұмыс барысында оқушылар негізгі ойды анықтау, ақпаратты іріктеу, мәтін мазмұнын талдау және қорытынды жасау дағдыларын меңгереді. Бұл олардың функционалдық оқу сауаттылығын арттырып, мәтінмен саналы жұмыс жасау қабілетін қалыптастырады.

Жазылым дағдыларын дамытуда цифрлық платформалар эссе жазу, пікір білдіру, электронды хат құрастыру, қысқаша мәтін жазу сияқты тапсырмаларды орындауға мүмкіндік береді. Автоматты кері байланыс, дайын үлгілер мен бағалау критерийлері оқушылардың жазу сапасын жақсартуға ықпал етеді. Бұл лицей жағдайында академиялық жазылымды қалыптастыруда ерекше маңызға ие.

Цифрлық платформалар оқу үдерісін қызықты, тартымды және динамикалық етеді. Интерактивті тапсырмалар, ойын элементтері, визуалды материалдар мен мультимедиялық контент оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады және оқу үдерісіне белсенді қатысуына ықпал етеді.

Мектеп-лицей оқушылары үшін бәсекелестік элементтері, ұпай жинау, рейтингтер мен нәтижені бірден көру маңызды мотивациялық фактор болып табылады. Цифрлық платформалар бұл мүмкіндіктерді тиімді жүзеге асырып, оқушылардың ішкі уәжін күшейтеді.

Сонымен қатар оқушылар өз оқу жетістігін бақылап, алға қойған мақсаттарына жету жолын нақты көре алады. Бұл олардың оқу жауапкершілігін арттырып, өздігінен білім алуға деген ынтасын қалыптастырады.

Цифрлық платформаларды тиімді қолдану мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен цифрлық сауаттылығына тікелей байланысты. Мұғалім платформаларды мақсатты түрде таңдап, оларды сабақтың мақсаты мен мазмұнына сәйкес қолдануы қажет. Цифрлық құралдар дәстүрлі оқытуды алмастырмай, оны толықтырып, тиімділігін арттыруы тиіс.

Мұғалім оқушыларға бағыт-бағдар беріп, тапсырмалардың орындалуын қадағалап, уақтылы кері байланыс ұсынады. Сонымен қатар цифрлық платформалар арқылы оқушылардың оқу жетістігін талдап, олардың әлсіз және күшті тұстарын анықтауға мүмкіндік алады.

Мектеп-лицей жағдайында мұғалімнің цифрлық сауаттылығы оқушылардың білім сапасына тікелей әсер етеді. Сондықтан мұғалім үнемі кәсіби дамып, жаңа цифрлық құралдарды меңгеруге ұмтылуы тиіс.

Цифрлық платформаларды қолдану арқылы ағылшын тілін оқыту мектеп-лицей жағдайында жоғары тиімділікке ие. Олар оқушылардың тілдік дағдыларын кешенді түрде дамытуға, оқу мотивациясын арттыруға және өздігінен білім алу қабілетін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Цифрлық платформаларды мақсатты әрі жүйелі қолдану ағылшын тілін оқытудың сапасын арттырып, заманауи талаптарға сай, бәсекеге қабілетті білім алушы тұлғаны қалыптастыруға жағдай жасайды. Сондықтан цифрлық технологиялар мектеп-лицейдегі ағылшын тілі сабақтарының ажырамас бөлігі болуы тиіс.

SCRATCH ЖӘНЕ PYTHON ОРТАСЫНДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ҚОЛДАНУ

*Назарбаева Динара Нургелдиевна
Қызылорда облысы, Шиелі ауданы
№127 Ш. Уәлиханов атындағы орта мектеп-лицейі
Информатика пәні мұғалімі*

Қазіргі заманда білім беру жүйесі қоғамдағы технологиялық өзгерістермен тығыз байланыста дамып келеді. Ақпараттық технологиялардың барлық салаға енуі мектептегі білім мазмұнын да жаңаша ұйымдастыруды талап етеді. Бүгінгі таңда оқушы тек дайын ақпаратты қабылдаушы емес, оны талдай алатын, салыстыратын, қорытынды шығаратын және өз бетінше шешім қабылдайтын тұлға ретінде қалыптасуы тиіс. Осы міндетті жүзеге асыруда информатика пәнінің орны ерекше, себебі бұл пән оқушыларды цифрлық ортада сауатты әрекет етуге үйретеді.

Информатика сабағында бағдарламалауды оқыту тек код жазумен шектелмеуі қажет. Бағдарламалау – ең алдымен логикалық ойлау, мәселені кезең-кезеңімен шешу және нәтижеге бағытталған әрекеттер жиынтығы. Сондықтан оқушыларды бағдарламалау арқылы ойлауға үйрету – мұғалімнің басты мақсаты болуы тиіс. Бұл тұрғыда жасанды интеллект элементтерін қолдану оқыту үдерісін жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік береді.

Жасанды интеллект ұғымы оқушыларға күрделі ғылыми терминдер арқылы емес, қарапайым әрі түсінікті мысалдар негізінде ұсынылған жағдайда, олардың қызығушылығы артып, тақырыпты қабылдауы жеңілдейді. Scratch және Python бағдарламалау орталары осы мақсатты жүзеге асыруға өте қолайлы. Scratch визуалды блоктар арқылы бастауыш және орта буын оқушыларының алгоритмдік ойлауын дамытса, Python жоғары сыныптарда логикалық құрылымдарды терең меңгеруге, деректермен жұмыс істеуге және интеллектуалдық тапсырмалар орындауға мүмкіндік береді.

Осы мақалада Scratch және Python орталарында жасанды интеллект элементтерін қолданудың мазмұны, оны сабақта тиімді ұйымдастыру жолдары, сондай-ақ мұғалім тәжірибесінде қолдануға болатын практикалық бағыттар кеңінен қарастырылады.

Мектеп оқушылары үшін жасанды интеллект ұғымын ғылыми тұрғыда түсіндіру әрдайым тиімді бола бермейді. Сондықтан оны адамның ойлау әрекетіне ұқсас, бірақ алдын ала берілген алгоритмдер негізінде жұмыс істейтін бағдарламалық жүйе ретінде қарастыру орынды. Жасанды интеллект элементтері дегеніміз – бағдарламаның белгілі бір ақпаратты қабылдап, оны өңдеп, соған сәйкес әрекет ету қабілеті.

Мектеп деңгейінде жасанды интеллект элементтері күрделі нейрондық желілермен немесе машиналық оқытумен шектелмейді. Керісінше, ол оқушыларға таныс логикалық амалдар арқылы жүзеге асырылады. Атап айтқанда, бұл деректерді салыстыру, шартқа сәйкес таңдау жасау, пайдаланушының әрекетіне жауап беру және қарапайым қорытынды шығару сияқты әрекеттерді қамтиды.

Оқушылар жасанды интеллект элементтерімен жұмыс істеу барысында бағдарламаның қалай «ойлайтынын», қандай жағдайда қандай шешім қабылдайтынын нақты көре алады. Бұл олардың алгоритмдік ойлауын дамытып, себеп-салдарлық байланысты түсінуіне көмектеседі.

Осылайша, мектептегі жасанды интеллект – өздігінен ойлайтын жүйе емес, бірақ адам әрекетіне ұқсас логикамен жұмыс істейтін, алдын ала құрылған алгоритмдерге негізделген бағдарламалық модель болып табылады.

Scratch ортасы визуалды бағдарламалау тілі ретінде оқушыларға бағдарламалау негіздерін жеңіл әрі қызықты түрде меңгертуге мүмкіндік береді. Бұл ортада командалар түрлі-түсті блоктар арқылы беріледі, ал бұл өз кезегінде оқушылардың бағдарламалау логикасын көзбен көріп түсінуіне жағдай жасайды. Scratch ортасында жасанды интеллект элементтерін қолдану ойын, анимация және интерактивті жобалар арқылы жүзеге асырылады.

Scratch бағдарламасының басты артықшылығы – оқушының шығармашылық қабілетін дамытуы. Оқушы өз қиялына сүйене отырып, кейіпкерлерді таңдап,

олардың әрекеттерін жоспарлайды және белгілі бір логикаға бағындырады. Бұл үдеріс барысында жасанды интеллект элементтері табиғи түрде енгізіледі.

Scratch ортасында if–then және if–then–else блоктарын қолдану арқылы бағдарлама белгілі бір жағдайға байланысты шешім қабылдай алады. Бұл жасанды интеллект элементтерінің ең негізгі көрінісі болып табылады. Оқушылар шарттардың қалай жұмыс істейтінін көрнекі түрде байқап, олардың бағдарламаның әрекетіне тікелей әсер ететінін түсінеді.

Мысалы, бағдарлама оқушы енгізген жауапты тексеріп, дұрыс болса жағымды кері байланыс береді, ал қате болса түсіндіру немесе қосымша кеңес ұсынады. Мұндай тапсырмалар оқушыларды өз қателігін талдауға және дұрыс шешім қабылдауға үйретеді.

Scratch жобаларында бағдарламаның әрекеті пайдаланушының іс-қимылына тікелей байланысты болады. Бұл батырманы басу, пернетақтадан жауап енгізу немесе кейіпкермен әрекеттесу арқылы жүзеге асады. Осындай бейімделу бағдарламаны интерактивті етіп, оқушы үшін қызықты етеді.

Мысалы, ойын барысында кейіпкердің қозғалысы немесе диалогы ойыншының әрекетіне қарай өзгереді. Бұл бағдарламаның «ақылды» әрекет жасай алатынын көрсетіп, оқушылардың қызығушылығын арттырады.

Scratch ортасында қарапайым сұрақ-жауап жүйесін құру арқылы чат-бот логикасын көрсетуге болады. Бағдарлама алдын ала дайындалған сұрақтар қойып, алынған жауаптарға сәйкес келесі әрекетті таңдайды.

Бұл тәсіл оқушыларды диалог құруға, логикалық тізбек жасауға және бағдарламаның құрылымын жоспарлауға үйретеді. Сонымен қатар, чат-бот жобалары оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытып, өз идеясын іске асыруына мүмкіндік береді.

Python бағдарламалау тілі мәтіндік болғанымен, оның синтаксисінің қарапайымдылығы мектеп оқушыларына тез меңгеруге мүмкіндік береді. Python ортасында жасанды интеллект элементтері Scratch-пен салыстырғанда тереңірек

деңгейде қарастырылады, алайда ол оқушылардың логикалық ойлауын дамытуда өте тиімді.

Python арқылы оқушылар бағдарламаның ішкі логикасын, деректермен жұмыс істеу принциптерін және шешім қабылдау алгоритмдерін терең түсінеді.

Python тіліндегі шартты операторлар арқылы бағдарлама бірнеше нұсқаны талдап, нақты шешім қабылдай алады. Бұл оқушыларды деректерге сүйене отырып қорытынды жасауға үйретеді.

Мысалы, бағдарлама оқушының тапсырма орындау нәтижесін бағалап, оның деңгейін анықтайды және келесі қадамды ұсынады. Бұл бағдарламаның интеллектуалдық әрекетінің айқын көрінісі болып табылады.

Python ортасында тізімдер мен сөздіктерді пайдалану арқылы деректерді жинақтау және талдау жүзеге асырылады. Оқушылар ақпаратты өңдеу, салыстыру және қорытынды жасау дағдыларын меңгереді.

Мысалы, бағдарлама бірнеше жауапты талдап, ең жиі кездесетінін немесе орташа мәнін анықтай алады. Бұл тапсырмалар оқушыларды деректермен жұмыс істеуге дайындайды.

Python көмегімен логикалық тапсырмаларға негізделген ойындар жасау оқушылардың бағдарламалауға деген қызығушылығын арттырады. Мұндай ойындарда бағдарлама пайдаланушы әрекетіне сәйкес жауап беріп, белгілі бір логика бойынша әрекет етеді.

Бұл ойындар алгоритмдік ойлауды дамытып, бағдарламаның құрылымын терең түсінуге көмектеседі.

Scratch және Python ортасында жасанды интеллект элементтерін тиімді қолдану үшін сабақта ойын технологияларын, жобалық оқытуды және топтық жұмысты үйлестіре пайдалану қажет. Ойын түріндегі тапсырмалар оқушылардың белсенділігін арттырса, жобалық жұмыстар олардың өз идеяларын жүзеге асыруына мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, бағдарламалау тапсырмаларын нақты өмірлік жағдайлармен байланыстыру оқушылардың алған білімін тәжірибеде қолдануына жағдай жасайды.

Бұл тәсіл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, өз мүмкіндіктеріне сенімін күшейтеді.

Scratch және Python ортасында жасанды интеллект элементтерін қолдану мұғалімге сабақ мазмұнын жаңартып, оны заман талабына сай ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың цифрлық сауаттылығын арттырып қана қоймай, олардың логикалық ойлауын, шығармашылық қабілетін және өздігінен жұмыс істеу дағдыларын дамытады.

Сонымен қатар, мұндай сабақтар оқушыларды болашақта IT саласына бағыттауға, жаңа технологияларды меңгеруге қызығушылық тудыруға негіз болады.

Scratch және Python ортасында жасанды интеллект элементтерін қолдану – мектеп информатика сабағын мазмұнды, қызықты және өмірмен байланысты етіп ұйымдастырудың тиімді жолы. Бұл тәсіл оқушыларды күрделі теориямен жүктемей-ақ, жасанды интеллекттің негізгі идеяларын түсінуге, алгоритмдік ойлауды дамытуға және саналы шешім қабылдауға үйретеді.

Мұғалім үшін бұл – білім беру сапасын арттыратын, оқушылардың белсенділігін күшейтегін және практикалық нәтижеге бағытталған заманауи әдістемелік бағыт болып табылады.

«ШЕБЕР ҚОЛДАР» ҮЙІРМЕСІ – ЕҢБЕК ПЕН ШЕБЕРЛІК МЕКТЕБІ

*Оразалинов Алтай Сатанович
Ескелді ауданы, Жетісу ауылы
Жетісу орта мектебі
Көркем еңбек пәні мұғалімі*

Қазіргі қоғамда ұл балаларды еңбекке баулу, техникалық ойлауын дамыту және жауапкершілікке тәрбиелеу – білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі. Осы мақсатта мектепте ұйымдастырылған **ұл балаларға арналған «Шебер қолдар» үйірмесі** оқушылардың практикалық дағдыларын қалыптастырып, олардың бойындағы табиғи қабілеттерін дамытуға бағытталған.

Үйірме барысында ұлдар ағаш, металл, қағаз, картон, табиғи және тұрмыстық материалдармен жұмыс жасауды үйренеді. Қарапайым құралдарды дұрыс қолдану, өлшеу, кесу, құрастыру сияқты әрекеттер арқылы оқушылардың қол икемділігі мен логикалық ойлауы дамиды. Сонымен қатар қауіпсіздік техникасын сақтау дағдыларына ерекше мән беріледі.

«Шебер қолдар» үйірмесі ұл балалардың тек шеберлігін арттырып қана қоймай, оларды ер азаматқа тән төзімділікке, табандылыққа, ұқыптылыққа және жауапкершілікке тәрбиелейді. Өз қолымен жасаған бұйымының нәтижесін көру оқушының өзіне деген сенімін күшейтіп, еңбекке деген оң көзқарасын қалыптастырады.

Үйірме жұмысы ұлттық тәрбиемен де тығыз байланысты. Сабақтарда қазақтың дәстүрлі қолөнер элементтері, тұрмыстық бұйым жасау тәсілдері қамтылып, оқушылар ұлттық мәдениетке құрметпен қарауға үйренеді. Сонымен бірге заманауи бағыттағы макет жасау, модель құрастыру, қарапайым техникалық жобалар орындау оқушылардың шығармашылық ізденісін арттырады.

Қорытындылай келе, ұл балаларға арналған «Шебер қолдар» үйірмесі – олардың бос уақытын тиімді ұйымдастырып, болашақта өмірде қажет болатын еңбек дағдыларын меңгертуге ықпал ететін тәрбиелік мәні зор үйірме болып табылады.

МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ИНТЕЛЛЕКТИСІН ДАМУЫ ЖОЛДАРЫ

Зияшова Мақнал Балғынбекқызы
ШҚО білім басқармасы Күршім ауданы бойынша білім бөлімінің
«Ю.А. Гагарин атындағы №1 Күршім орта мектебі» КММ
Педагог-психолог

Қазіргі мектептегі білім беру үдерісінде баланың жан-жақты дамуы басты басымдықтардың бірі болып табылады. Білім алушының тек академиялық білім деңгейі ғана емес, оның эмоционалдық күйі, қарым-қатынас жасау қабілеті және өзін-өзі реттей білу дағдылары да маңызды рөл атқарады. Мектеп жасындағы балалар күнделікті оқу үдерісінде мұғалімдермен, сыныптастарымен және мектеп ұжымымен тығыз қарым-қатынаста болады. Осы өзара әрекет барысында бала өз эмоцияларын танып, оларды басқаруды және өзгелердің сезімін түсінуді үйренеді.

Мектеп кезеңі – баланың тұлғалық қалыптасуының белсенді кезеңі. Бұл уақытта бала өзін қоғамның бір мүшесі ретінде сезініп, өз орнын анықтай бастайды. Осы үдерісте эмоционалдық интеллектінің қалыптасуы ерекше маңызға ие, себебі ол баланың мінез-құлқына, оқу мотивациясына және әлеуметтік бейімделуіне тікелей әсер етеді. Эмоциясын басқара алмайтын немесе өзгенің сезімін түсінбейтін бала оқу барысында қиындықтарға жиі ұшырайды.

Эмоционалдық интеллектісі дамыған оқушы өз сезімін тануға, оны дұрыс білдіруге және күрделі жағдайларда өзін ұстай білуге қабілетті болады. Мұндай оқушылар сыныптастарымен оң қарым-қатынас орнатып, жанжал жағдайларын бейбіт жолмен шешуге бейім келеді. Сонымен қатар олар өзіне сенімді, жауапкершілігі жоғары және оқу әрекетіне белсенді қатысатын тұлға ретінде қалыптасады. Осыған байланысты мектеп жағдайында балалардың эмоционалдық интеллектісін дамыту педагог-психолог қызметінің маңызды бағыттарының бірі болып табылады.

Эмоционалдық интеллект – адамның өз эмоциясын тану, түсіну, басқару және басқа адамдардың сезімін қабылдай білу қабілеттерінің жиынтығы. Бұл ұғым

баланың ішкі эмоционалдық әлемін реттеуге, өз әрекеттерін саналы түрде бақылауға және әлеуметтік ортада тиімді қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді. Эмоционалдық интеллекті жоғары адам өз сезімін жасыруға емес, оны дұрыс жолмен білдіруге ұмтылады.

Мектеп жасындағы балалар үшін эмоционалдық интеллекттің маңызы ерекше. Себебі дәл осы кезеңде бала өз эмоциясын сөзбен жеткізуді, күйзеліс пен қуанышты ажыратуды және өз әрекетінің салдарын түсінуді үйренеді. Эмоциясын түсіне білген бала оқу барысында кездесетін қиындықтарға төзімдірек болып келеді.

Эмоционалдық интеллекттің жеткіліксіз дамуы мазасыздықтың, агрессияның, өзіне сенімсіздіктің және оқу мотивациясының төмендеуіне әкелуі мүмкін. Мұндай балалар өз сезімін бақылауда қиындық көріп, сыныптағы қарым-қатынаста жиі кикілжіңге түседі.

Ал эмоционалдық интеллектісі қалыптасқан оқушылар өзіне сенімді, жауапкершілігі жоғары және әлеуметтік бейімделуі жақсы тұлға ретінде қалыптасады. Бұл олардың мектептегі табысты оқуының ғана емес, болашақтағы өмірлік жетістігінің де берік негізін қалайды.

Мектеп жасындағы балалардың эмоционалдық дамуы біркелкі емес және жас ерекшеліктеріне байланысты айқын өзгешеліктермен сипатталады. Бастауыш сынып кезеңінде балалар өз эмоциясын тікелей және ашық білдіреді. Олар қуаныш, реніш, қорқыныш сияқты сезімдерін жасыруға тырыспайды және ересектердің қолдауына мұқтаж болады.

Орта буында балалардың эмоцияны білдіру тәсілі өзгере бастайды. Бұл кезеңде олар өздерін басқалармен салыстырып, кейде өз сезімін жасыруға тырысады. Құрдастарының пікірі маңызды бола түсіп, эмоционалдық тұрақсыздық байқалуы мүмкін.

Жасөспірімдік кезеңде эмоционалдық дамуда күрделі өзгерістер жүреді. Бұл кезеңде балалардың көңіл күйі жиі ауысып, өз эмоциясын түсінуде қиындықтар туындайды. Кейбір оқушылар тұйықталып, ал кейбіреулері шамадан тыс әсерленуге бейім келеді.

Осы ерекшеліктерді ескере отырып, педагог-психолог балалардың эмоционалдық күйін тұрақты бақылап, олардың өз сезімін дұрыс тануына және басқаруына көмек көрсетуі қажет. Сонымен қатар эмоционалдық даму отбасындағы қарым-қатынасқа, мектептегі психологиялық ахуалға және құрдастар арасындағы байланысқа тікелей тәуелді екенін ескеру маңызды.

Мектепте эмоционалдық интеллектіні дамытуда педагог-психологтың рөлі ерекше әрі көпқырлы болып табылады. Ол оқушылардың эмоционалдық күйін анықтау мақсатында психологиялық диагностика жүргізіп, алынған нәтижелер негізінде түзету-дамыту жұмыстарын жоспарлайды.

Педагог-психолог балаларға эмоцияларды тану, атау және оларды реттеу тәсілдерін үйретеді. Арнайы ұйымдастырылған жаттығулар, тренингтер және әңгімелесу сабақтары арқылы оқушылар өз сезімін түсініп, оны басқаруға дағдыланады. Бұл жұмыстар баланың өзін-өзі тануына және эмоционалдық тұрақтылығын арттыруға бағытталады.

Сонымен қатар педагог-психолог сынып жетекшілерімен, пән мұғалімдерімен және ата-аналармен тығыз байланыста жұмыс жүргізеді. Бірлескен әрекет арқылы балалардың эмоционалдық дамуына қолайлы орта қалыптастырылады. Мұндай кешенді жұмыс эмоционалдық интеллектінің тиімді дамуына және оның тұрақты қалыптасуына ықпал етеді.

Эмоционалдық интеллектіні дамытуда тренингтік сабақтар мен топтық жұмыстар ерекше тиімді нәтиже береді. Мұндай сабақтарда оқушылар өз эмоциясын танып, оны сөзбен жеткізуге үйренеді және өз сезімі туралы ашық айтуға дағдыланады.

Рөлдік ойындар мен жағдаяттық тапсырмалар балаларды түрлі эмоциялық жағдайларды бастан өткеруге және оларды дұрыс шешуге бағыттайды. Бұл әдістер оқушылардың эмпатиясын дамытып, өзгенің сезімін түсінуге көмектеседі.

Релаксациялық жаттығулар, тыныс алу техникасы және визуализация элементтері балалардың эмоционалдық күйзелісін төмендетуге ықпал етеді. Мұндай жаттығуларды сабақтан тыс уақытта немесе қиын кезеңдерде қолдану тиімді болып табылады.

Сонымен қатар күнделікті мектеп өмірінде эмоция туралы әңгіме жүргізу, сезімді талқылау, өзін-өзі бағалау жаттығуларын ұйымдастыру эмоционалдық интеллектіні дамытуда маңызды рөл атқарады. Педагог-психолог жүргізетін жеке және топтық кеңестер балалардың эмоционалдық тұрақтылығын нығайтады.

Эмоционалдық интеллектіні дамыту үшін мектепте қолайлы психологиялық ахуал қалыптастыру аса маңызды. Балалар өздерін қауіпсіз және қолдауда сезінген жағдайда ғана эмоциясын ашық білдіріп, жаңа дағдыларды меңгере алады.

Сыныпта достық қарым-қатынас орнату, өзара сыйластық пен қолдауды дамыту эмоционалдық интеллектінің қалыптасуына оң әсер етеді. Педагог-психологтың ұйымдастыруымен өткізілетін сынып сағаттары, психологиялық тренингтер және бірлескен іс-шаралар бұл үдерісті жандандырады.

Мектеп ұжымының бірлескен жұмысы нәтижесінде балалар өз эмоциясын түсінетін, басқаның сезіміне құрметпен қарайтын, жауапкершілігі жоғары тұлға ретінде қалыптасады.

Мектеп жасындағы балалардың эмоционалдық интеллектісін дамыту – олардың тұлғалық, әлеуметтік және психологиялық дамуының маңызды шарты болып табылады. Эмоционалдық интеллект баланың өзіне сенімді болуына, оқу әрекетіне белсенді қатысуына және қоғамда табысты бейімделуіне ықпал етеді.

Педагог-психологтың жүйелі, мақсатты және кешенді жұмысы арқылы балалар эмоциясын тануға, басқаруға және өзгені түсінуге үйренеді. Сондықтан эмоционалдық интеллектіні дамыту мектептегі психологиялық қызметтің басым бағыттарының бірі ретінде қарастырылуы тиіс.

PISA ҮЛГІСІНДЕГІ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНУ

Мұңлыхан Назым Кәкенқызы

Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының «Арқалық қаласы білім бөлімінің

М.Әуезов атындағы № 5 жалпы білім беретін мектебі»

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың тек грамматикалық білімді меңгеруі мен ережелерді жаттауы жеткіліксіз екені айқын байқалуда. Заманауи қоғамда білім алушы тек ақпаратты қабылдаушы емес, оны талдай алатын, өмірлік жағдаяттарда қолдана білетін, өз ойын дәлелді түрде жеткізе алатын және саналы шешім қабылдай алатын тұлға ретінде қалыптасуы тиіс. Осы талаптар білім беру мазмұнының бағытын түбегейлі өзгертіп, функционалдық сауаттылықты дамыту мәселесін алдыңғы қатарға шығарды.

Функционалдық сауаттылық – оқушының алған білімін нақты өмірде пайдалана алу қабілеті. Бұл ұғым оқу, жазу, тыңдау және сөйлеу дағдыларының өзара байланысын қамтиды. Қазақ тілі сабақтарында функционалдық сауаттылықты дамыту оқушылардың тілдік білімін өмірмен байланыстыра отырып меңгеруіне мүмкіндік береді. Оқушы тек ережені жаттап қана қоймай, оны қарым-қатынас барысында, мәтінмен жұмыс кезінде және күнделікті тұрмыста қолдануды үйренеді.

Қазақ тілі пәні – оқушылардың ойлау, талдау және өз пікірін білдіру дағдыларын дамытатын негізгі пәндердің бірі. Мәтінді түсіну, ақпаратты іріктеу, негізгі ойды анықтау, авторлық көзқарасты тану және өз ойын дәлелдеу – қазіргі оқушыға қойылатын басты талаптар. Бұл талаптарды жүзеге асыруда дәстүрлі тапсырмалармен қатар жаңа форматтағы тапсырмаларды қолдану қажеттілігі туындайды.

Осы тұрғыда PISA үлгісіндегі тапсырмаларды қазақ тілі сабақтарында қолдану ерекше маңызға ие. Мұндай тапсырмалар оқушыларды дайын ақпаратты қайталауға емес, мәтінді түсінуге, талдауға, пайым жасауға және өз көзқарасын қалыптастыруға

бағыттайды. PISA үлгісіндегі тапсырмалар сабақ мазмұнын байытып қана қоймай, оқушылардың оқу сауаттылығын, сыни ойлауын және өмірлік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Сондықтан бұл тапсырмаларды жүйелі түрде қолдану – қазіргі заман мұғалімінің кәсіби міндеттерінің бірі болып табылады.

PISA үлгісіндегі тапсырмалардың басты ерекшелігі – олардың өмірлік жағдаяттарға негізделуі. Бұл тапсырмалар оқушыларды күнделікті өмірде жиі кездесетін мәтіндермен жұмыс істеуге бағыттайды. Мысалы, жарнама мәтіндері, хабарландырулар, нұсқаулықтар, мақала үзінділері, кесте немесе диаграмма түріндегі ақпараттар тапсырманың негізі ретінде ұсынылады. Мұндай мәтіндер оқушыға таныс болғандықтан, ол тапсырманы орындауға қызығушылықпен кіріседі.

Бұл тапсырмаларда оқушы ақпаратты тек оқып қана қоймай, оның мазмұнын терең түсініп, маңызды деректерді іріктеп, белгілі бір қорытынды жасауға тиіс. Оқушыдан мәтіндегі негізгі ойды анықтау, ақпараттың мақсатын түсіну, автор көзқарасын бағалау немесе деректің шынайылығын саралау талап етіледі. Бұл – оқушының тек тілдік емес, логикалық ойлау қабілетін де дамытатын үдеріс.

PISA үлгісіндегі тапсырмаларда көбіне ашық сұрақтар, бірнеше жауап нұсқасын таңдауды талап ететін тапсырмалар және дәлелдеуді қажет ететін сұрақтар беріледі. Мұндай тапсырмалар оқушыны ойлануға, өз жауабын негіздеуге және пікірін қорғауға үйретеді. Дайын жауаптың болмауы оқушыны белсенді әрекетке итермелейді.

Қазақ тілі сабақтарында осындай тапсырмаларды қолдану тілдік білімді өмірлік тәжірибемен ұштастыруға мүмкіндік береді. Нәтижесінде оқушы қазақ тілінің тек оқу пәні емес, қарым-қатынас құралы екенін түсінеді. Бұл оның пәнге деген қызығушылығын арттырып, оқу үдерісіне белсенді қатысуына ықпал етеді.

Қазақ тілі сабақтарында PISA үлгісіндегі тапсырмаларды қолдану ең алдымен оқушылардың функционалдық оқу сауаттылығын дамытуға бағытталған. Оқушы мәтінді жай оқып шығумен шектелмей, оның мағынасын терең түсінуге, негізгі және қосымша ақпаратты ажыратуға, алынған деректерді талдауға үйренеді. Бұл – қазіргі білім беру талаптарына толық сай келетін дағды.

Мұндай тапсырмалар оқушыларды өз ойын жүйелі жеткізуге, сұраққа толық әрі нақты жауап беруге дағдыландырады. Оқушы тек қысқа жауаппен шектелмей, өз пікірін дәлелдеп, мысал келтіруге үйренеді. Бұл оның сөйлеу және жазу дағдыларының дамуына оң әсер етеді.

PISA үлгісіндегі тапсырмалар оқушылардың сыни ойлау қабілетін қалыптастырады. Олар ақпаратты салыстырып, бағалап, бірнеше көзқарасты қарастырып, белгілі бір шешімге келуге дағдыланады. Бұл қабілеттер тек оқу барысында ғана емес, өмірлік жағдайларда да аса маңызды болып табылады.

Сонымен қатар бұл тапсырмалар оқушылардың оқу мотивациясын арттырады. Себебі тапсырмалар өмірмен тығыз байланысты болғандықтан, оқушы олардың маңызын түсініп, сабаққа қызығушылықпен қатысады. Мұндай сабақтарда оқушылар белсенділік танытып, өз ойын еркін айтуға ұмтылады, бұл өз кезегінде оқу сапасының артуына ықпал етеді.

Қазақ тілі сабағында PISA үлгісіндегі тапсырмаларды ұйымдастыруда мұғалім ең алдымен мәтін таңдауға ерекше назар аударуы қажет. Мәтін оқушылардың жас ерекшелігіне сай, мазмұны түсінікті әрі өмірлік жағдаяттармен байланысты болуы тиіс. Мәтіннің көлемі де оқушының жасына сәйкес болуы маңызды.

Сабақ барысында тапсырмаларды жеке, жұптық немесе топтық жұмыс түрінде ұйымдастыру тиімді нәтиже береді. Жеке жұмыс оқушының өз бетінше ойлауын дамытса, жұптық және топтық жұмыстар пікір алмасуға, бірлесіп шешім қабылдауға және өз көзқарасын қорғауға үйретеді. Мұндай жұмыстар оқушылардың коммуникативтік дағдыларын да жетілдіреді.

Тапсырмаларды орындау кезінде мұғалім дайын жауапты ұсынбай, бағыттаушы сұрақтар қоюы маңызды. Мұғалім оқушыны ойлануға жетелеп, дұрыс бағыт көрсеткені жөн. Бұл тәсіл оқушылардың өз бетімен мәтінді түсінуіне, талдауына және қорытынды жасауына мүмкіндік береді.

Сонымен қатар тапсырмаларды кезең-кезеңімен күрделендіру қажет. Алдымен мәтінді түсінуге арналған сұрақтар беріліп, кейін талдау, бағалау және пікір

білдіруге бағытталған тапсырмалар ұсынылуы тиіс. Мұндай жүйелілік оқушылардың танымдық қабілетін біртіндеп дамытуға жағдай жасайды.

PISA үлгісіндегі тапсырмаларды тиімді қолдануда мұғалімнің рөлі шешуші мәнге ие. Мұғалім оқу үдерісін ұйымдастырушы, бағыттаушы және қолдаушы тұлға ретінде әрекет етеді. Ол сабақтың мақсатын нақты айқындап, оқушыларды белсенді жұмысқа бағыттайды.

Мұғалім оқушылардың әрбір жауабын мұқият тыңдап, олардың ойлау логикасына назар аударуы қажет. Қателіктерді түзету барысында оқушыны жазғыру емес, керісінше оны қолдап, дұрыс бағыт көрсету маңызды. Бұл оқушының өзіне деген сенімін арттырып, белсенділік танытуына ықпал етеді.

Сонымен қатар мұғалім оқушыларды пікір айтуға, өз көзқарасын дәлелдеуге және өзгелердің ойын құрметтеуге үйретуі тиіс. Бұл дағдылар PISA үлгісіндегі тапсырмаларды орындауда ғана емес, жалпы өмірде де маңызды болып табылады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен әдістемелік дайындығы осы тапсырмалардың тиімді жүзеге асуына тікелей әсер етеді.

PISA үлгісіндегі тапсырмаларды қазақ тілі сабақтарында қолдану оқушылардың функционалдық оқу сауаттылығын, сыни ойлау қабілетін және тілдік дағдыларын дамытуда аса тиімді әдіс болып табылады. Бұл тапсырмалар оқушыларды мәтінді терең түсінуге, ақпаратты талдауға және өз ойын еркін әрі дәлелді жеткізуге үйретеді.

Сонымен қатар PISA үлгісіндегі тапсырмалар оқушылардың өмірлік жағдаяттарда шешім қабылдау қабілетін қалыптастырып, олардың тұлғалық дамуына оң әсер етеді. Сондықтан мұндай тапсырмаларды жүйелі түрде қолдану қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарының мазмұнын жаңартып, білім беру сапасын арттыруға кең мүмкіндік береді. Бұл бағыттағы жұмыс – қазіргі мектеп мұғалімінің кәсіби қызметіндегі маңызды әрі өзекті бағыттардың бірі.

ҰСТАЗ - МЕКТЕПТИҢ ЖҮРЕГІ

*Токнаева Сайраиш Султанмахмудовна
ШҚО, Ұлан ауданы
Герасимовка орта мектебі
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі*

Ұстаз! Қандай жақсы естілетін сөз! «Ұстаз – құдіретті күннің саулесі сияқты, ол әрдайым жылуын шашып тұрады» деп ұлы педагог К.Д.Ушинский айтқандай, нағыз ұстаз әр адамның бойына жылулық нұрын сеуіп, тек адамгершілікке баулитын, шапағатын шашып тұратын аяулы да ардақты жанның бейнесі біздің көз алдымызда мәңгі қалары сөзсіз. «Өмірге ұрпақ берген аналарды қандай ардақтасақ, сол ұрпақты тәрбиелейтін ұстаздарды да сондай ардақтауға міндеттіміз» - деп жауынгер, батыр жазушымыз, еліміздің мақтанышы, патриоттық тәрбиенің үлгісіне айналған Бауыржан Момышұлы жазып кеткендей, ұстаз оқушысына терең білім беріп қана қоймай, жас ұрпақты адал өмір сүруге тәрбиелейді, сонымен қатар ізгілікке, адамгершілікке тәрбиелеуші болып саналатыны рас. «Адамға ең бірінші білім емес, рухани тәрбие берілуі керек, тәрбиесіз берілген білім- адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның барлық өміріне апат әкеледі» -деп Әбу Насыр Әл- Фараби бабамыз жақсы айтқан.

Ұстаздың негізгі мақсаты оқушысын жан – жақты тәрбиелей отырып, санасын жетілдіру, біліммен қаруланған мықты азамат етіп шығару. Ұстаз барлық жаңалықтардан хабардар, оны оқушыға ғана жеткізуші болып қана қоймай, ата – ананың да жол сілтеушісі, ақылгөйі болып саналады. Қазір мен жоғары сыныптарға сабақ беріп жүрмін. Оқушыларым өте мейірімді де тәрбиелі болып өсіп келе жатқандарына өзімнің де еңбегім бар деп айта аламын. Оларға білім беріп қана қоймай, тәлім – тәрбие беріп, өмірге икемдеу, адамгершілік қасиеттерді олардың бойына дарыту оңай шаруа емес. Олармен әрбір кездескен сәтімде шарифат жолын насихаттап, білген ақылымды айтып, дұрыс жол сілтеп отырамын. Осы орайда жазушы Мұхтар Әуезовтың жазып кеткен мына бір

нақыл сөздері еріксіз еске түседі: «Ұстаз болу – өз уақытын аямай, өзгенің бақытын аялау» Қандай дәл айтылған сөздер десеңізші! Әлемнің екінші ұстазы Әл-Фараби, қазақтың бас ақыны – Абай, ұлы ағартушы, педагог - Ыбырай, аса көрнекті қазақ жазушысы – Мұхтар Әуезов сияқты қайталанбас ұлы адамдар да ұстаз алдынан өткені анық. «Мұғалім бәрінен де қымбат, өйткені ол мектептің жүрегі» - деп ұлы ағартушы, педагог Ыбырай Алтынсариннің айтқан сөздерін мен өзімнің жұмыс үстелімнің жанына жазып тұрып, іліп қойдым.

Педагог әрқашанда өзін қоғам талабына сай үздіксіз тәрбиелеп отыратын, адамдармен, әсіресе, оқушылармен қарым - қатынасқа тез түсе білетін, ұйымдастырушылық қабілеті бар, өз пәнін жетік білетін әрі уағыздаушы, таланты мен тәжірибесі тоғысқан, өзінің қоғамындағы саяси өмірге белсенді араласып, өз елі мен жеріне деген сүйіспеншілігі негізінде оқушыларға үлгі болуы керек деп ойлаймын.

Ал, ХХІ ғасырдың нағыз ұстазы қандай болмақ керек? Әрине, ол өз кәсібінің майталманы, осы мақсатқа рухани күш - жігерін, парасат – қуатын салады. . Абай атамыз айтқандай «Ұстазсыз шәкірт - тұл, шәкіртсіз ұстаз тұл» деп адам баласының кісі болып қалыптасуы көбінесе ұстазға байланысты деп ерекше атап өткен. «Мұғалімдік мамандық - бұл адамтану, адамның күрделі және қызықты, шым-шытырығы, мол рухани жан дүниесіне үңіле білу деп адамның өмір бойы білім алып, оны шәкірттеріне жеткізе айтып беру бұл ұстаздық қасиеттің ең жоғары жетістігі болып табылады

Иә, әр баланың ата-анадан кейінгі ақылшысы, сенімді тәрбиешісі — әрине, ұстаз. Мұғалім әрбір оқушыны білім-ғылым нәрімен сусындатады, мейірім-шапағатқа, ақыл-парасатқа, еңбекке, небір тамаша қасиеттерді бойына сіңіре біледі. Міне, менің де ұстаздық еңбек жолында жүргеніме де бірталай уақыт болыпты. Әрбір ұстаздың өзіндік орны бар. «Ұстаз жолы — ұлы жол» демекші, оқушыларға жан – жақты сапалы білім, жақсы тәрбие беру менің міндетім деп санаймын. Балалар біздің болшағымыз. Болашағымыздың жарқын болуы –

білімді ұрпақ қолында. Сондықтан біздің мақсатымыз — болашаққа жан – жақты біліммен қаруланған, бірнеше тілді жетік меңгерген, білімді де адал ұрпақ тәрбиелеу. Өскелең ұрпақты биік мақсаттарға жетелеу, өз бойында бүкіл адамзаттық құндылықтарды жинақтаған, өз өміріне өзі басшылық жасап, өзін-өзі дамытатын тұлғаны тәрбиелеу-бүгінгі білім беру ұйымдарының алдына қойған міндеттерінің бірі. Осы міндетті іске асыру тетігі ұстаздарға байланысты. Іскер, жаңаға жаны құмар, үздіксіз ізденіс үстіндегі мұғалім ғана оқушыға сапалы білім бере алады. Нағыз ұстаз - ұстаз болуды бала кезінен армандайды деп ойлаймын. Қызығы мен қиындығы бірге жүретін мамандықтың иесі болу үшін көп іздену, көп оқып, көп қиындықтан өту керек дегім келеді. Мен өз басым ұстаз болуды бала кезімнен, мектеп қабырғасынан армандадым. Менің ұстазға деген ерекше құрметім, ұстаз болсам деген арманым – бәрі – бәрі бала кезімнен, мектеп қабырғасында жүргеннен өзімнің ұстазым, қазақ тілі мен әдебиетінің мұғалімі Әмина апайға ұқсағым келгеннен және де менің әкемнің бізге берген тәрбиесінен де басталды деуге болады. Әмина апай мені өзінің жүріс – тұрысымен, сөйлеу мәнерімен, білімділігімен, актерлік шеберлігімен, киім киісімен, өзінің құлаққа жағымды дауыс ырғағымен баурап алды десем артық айтпаған болармын. Мен өзімнің ұстазыма ұқсағым келгені сонша, сабақтан келгенде айнаның алдына отырып алып, өз – өзімді мұғалім сияқты дайындайтынмын. Осы ұстаздық жолды таңдауыма әкемнің де ықпалы көп тиді деп те айта аламын. Менің әкем көп оқыған, оншақты тілді меңгерген, өлең жазатын ақындығы да бар, бір сөзбен айтқанда өте білімді адам. Қартайып, ешнәрсеге шамасы келмей отырған күннің өзінде әкем өзінің алғаш білім берген, зердесін ашқан, білімге құштарлығын оятқан ұстаздарын мақтанышпен еске алатын.. Ол кісі әрдайым ұстаздық мамандыққа ерекше құрметпен қараған. Менен кейінгі үш сіңілім және өзімнің қыздарым да ұстаз болып, жас ұрпақты тәрбиелеуге атсалысып жүр. Ұстаз-адамдықтың диқаншысы. Адам тәрбиелеудің жеке тұлғаны қалыптастырудың бағбаны. Кіршіксіз, пәк сезімді жас ұрпақты арман жолына жетелейтін де, білімнің қия шыңына көтеретін де ұстаз. Ендеше

ұстаз білімнің отын жағып, бал-шырын нәрін шәкірт бойына сіңірудің әдіс-тәсілдерін жетік меңгерген мұғалім болу-адам бойындағы ұлы қасиет. Ол мінездің жайлылығын да ,білімнің байлығын бір арнаға тоғыстыратын, бір сөзбен айтқанда ұстаз-асыл қасиеттердің жиынтығы.. «Ұстазы мықтының – ұстамы мықты» дегендей, кейбір шәкірттеріміз өздерінің ұстаздарынан да асқан жоғары биіктерден көрініп жататынын көреміз. Ол дегеніміз ұстазының шәкіртіне берген мықты білімінің нәтижесі, «ұстаздан шәкірт озар»деген сөз осыған байланысты айтылса керек. Осы орайда, Букеева Арай Аманжолқызы туралы бір үзік сыр айта кеткім келеді, ол кісі Өскемен қаласындағы ағайынды Абдуллиндер атындағы музыка училищесінде шертер аспабының мұғалімі. Менің қызым Мырзабекова Баян Ерікқызы ол ұстаздан төрт жыл білім алды, сосын Астана қаласындағы «Шабыт» өнер академиясын бітірді. Ол бірнеше халықаралық байқаулардың жеңімпазы атанды. Осы жетістігінің бәрі , әрине Арай апайының еңбегінің арқасында деп ойлаймын. Апайының айтуынша Баян он мәрте байқаулардың жеңімпазы болыпты. Баянның осы жеңістері «Ұстаздан шәкірт озар» деген ойды дәлелдей түсетін тәрізді.

«Ұстаз — ол балаға білім нәрін себетін, ақылын айтып, ілім үйрететін асыл жан. Ұстаздан аларымыз, үйренеріміз көп. Ұстаздың сөзін ұғыну — біздің міндетіміз әрі парызымыз деп түсінемін. Абай атамыз айтқандай, «Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға» демекші, ұстаздың еңбегін бағалай білуіміз қажет. Елбасымыз «Еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақтың тағдыры ұстаздың қолында»деп атап көрсеткендей, ұрпақ тағдыры үшін жауап беру ұстаз атаулыға үлкен салмақ салды. Мен қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі Токпаева Сайраш Султанмахмудовна,бір мекемеде жиырма төрт жылдан астам уақыт бойы ұстаздық қызметін атқарып келемін, педпгог – зерттеушімін. Бүгінгі таңда талпынысқа толы ХХІ ғасыр талабына сай жаңашыл ұстаздың бірімін. Жаңа технологияларды қолдана отырып, жаңаша білім беруге талпыныс жасап жүрмін.

A METHODOLOGICAL GUIDE FOR THE INTEGRATED DEVELOPMENT OF LEARNERS' LANGUAGE SKILLS

*Даулетова Гаухар Мамбетбаевна
Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы
№23 жалпы білім беретін мектебі
Ағылшын тілі пәні мұғалімі*

In modern school education, the primary goal of teaching English is no longer limited to providing learners with grammatical knowledge or vocabulary lists. Today's educational priorities focus on developing learners' ability to use the language effectively and confidently in real-life communication. English has become a global means of interaction, and students are expected to understand information, express opinions, exchange ideas, and respond appropriately in various communicative situations.

Language learning is now viewed as a holistic and dynamic process in which listening, speaking, reading, and writing skills should be developed in close connection with one another. In real communication, these skills are naturally integrated, as people rarely use only one language skill at a time. However, traditional teaching approaches often focus on isolated skills, which may lead to fragmented knowledge and limit learners' communicative competence.

Integrated development of language skills allows learners to perceive English as a meaningful and functional tool rather than a set of separate rules and exercises. When skills are taught together, students learn to understand information, react to it verbally, interpret written texts, and produce coherent spoken and written messages. As a result, learning becomes more purposeful and relevant.

For this reason, the integrated approach has become one of the most effective methodological principles in teaching English at school. It supports communicative language teaching, enhances learners' motivation, and prepares students for authentic language use both inside and outside the classroom.

Integrated language skills development refers to the simultaneous and interconnected teaching of listening, speaking, reading, and writing within a single lesson, unit, or learning cycle. This approach reflects natural language use, where communication involves constant interaction between different language skills.

In everyday life, a person may listen to information, respond verbally, read messages, and write replies within the same communicative context. Applying this logic to classroom instruction helps learners transfer classroom knowledge to real-life situations. Instead of completing isolated exercises, students engage in meaningful language use that mirrors authentic communication.

Integrated instruction promotes deeper understanding of language because learners encounter vocabulary, grammar, and functional expressions in various contexts. When students read a text, discuss it, listen to related information, and write a response, they process language more thoroughly and meaningfully.

This approach also supports the development of communicative competence, as learners practice language in context rather than through mechanical drills. Students become more confident language users who can adapt their language skills to different situations. As a result, integrated skills instruction fosters learner autonomy and long-term language development.

The integrated approach is especially important in school education, where learners differ in language proficiency, learning pace, and cognitive abilities. Combining language skills helps address these differences and creates a more inclusive and balanced learning environment.

Integrated lessons encourage active participation and reduce monotony. When students read a text, discuss its content, listen to related audio material, and write a short response, they remain engaged and focused throughout the lesson. Such activities prevent passive learning and stimulate students' curiosity and involvement.

Moreover, integrated learning promotes critical thinking, creativity, and collaboration. Students are encouraged to analyze information, express opinions, solve problems, and

work together. These skills are essential for both academic success and personal development.

Integrated skills development also improves language retention. Learners are more likely to remember vocabulary and grammar structures when they encounter and use them across different types of activities. This repeated and meaningful exposure leads to more sustainable learning outcomes and greater confidence in language use.

One of the most effective methods for integrated skills development is task-based learning. In this approach, learners complete meaningful tasks such as planning a trip, solving a real-life problem, or creating a presentation. These tasks naturally require listening, speaking, reading, and writing, making language learning purposeful and engaging.

Project-based learning is another powerful technique. Projects encourage learners to research information, read authentic texts, discuss ideas in groups, listen to peer feedback, and present results both orally and in written form. This method develops learners' independence, responsibility, and critical thinking skills.

Dialogues, role-plays, and discussions are also essential tools in integrated instruction. They allow learners to practice listening and speaking while using vocabulary and structures encountered in reading and writing activities. Role-plays, in particular, help students practice language in realistic communicative situations.

Additionally, problem-solving tasks, debates, and information-gap activities support integrated skills development. These techniques encourage learners to actively use language, cooperate with classmates, and apply their knowledge creatively.

Integrated learning can be effectively implemented through well-designed classroom activities. For example, working with a text may begin with a pre-reading discussion to activate background knowledge, followed by reading for comprehension, listening to related audio material, and ending with a written reflection or summary.

Story-based activities are particularly effective at primary and middle school levels. Learners listen to a story, retell it orally, read key extracts, and write alternative endings or

personal responses. Such activities develop imagination, language fluency, and narrative skills.

Using visual materials such as pictures, videos, charts, and infographics also supports integrated learning. Learners interpret visual information, discuss it orally, read accompanying texts, and produce written responses. Visual support makes lessons more engaging and accessible for learners with different learning styles.

Group projects, presentations, and collaborative writing tasks further enhance integrated skills development by encouraging teamwork and communication.

In integrated language teaching, the teacher plays the role of facilitator, organizer, and guide rather than the sole source of knowledge. The teacher carefully plans lessons to ensure that listening, speaking, reading, and writing are meaningfully connected and balanced.

Creating a supportive and positive learning environment is essential. Students should feel comfortable expressing ideas, asking questions, and making mistakes. Encouragement and constructive feedback help learners build confidence and improve performance.

The teacher also monitors learners' progress, adapts tasks to different proficiency levels, and provides scaffolding when necessary. By offering guidance and support, the teacher helps learners gradually develop independence and self-confidence.

Reflection is another important aspect of the teacher's role. Encouraging students to reflect on their learning helps them understand their strengths and areas for improvement, fostering lifelong learning skills.

Assessment in integrated language instruction should reflect real communication rather than isolated knowledge checks. Performance-based assessment, such as presentations, projects, portfolios, and written assignments, allows teachers to evaluate multiple skills simultaneously.

Formative assessment plays a crucial role in monitoring learners' progress. Continuous feedback helps students understand what they have achieved and what needs improvement. Peer assessment and self-assessment also promote learner autonomy and responsibility.